

به سوی خیرگزینی

قرآن در دوره‌ی دوم رشد

رضا دژبخش

کارشناس ارشد تفسیر قرآن

مریم خدادادی

کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث

جنبه‌ی افزایش اطلاعات دارد. به‌طور کلی در برنامه‌های متداول آموزش قرآن، چه در آموزش و پرورش رسمی و چه خارج از آن، گام اول، روخوانی و روان خوانی است. سپس بحث حفظ قرآن مطرح می‌شود. آموزش مفاهیم هم برای مراحل بعد از این است. متأسفانه در بسیاری از موارد، این آموزش‌ها هرگز به مرحله‌ی عمل و وارد کردن حقایق قرآن به متن زندگی نمی‌رسد. برنامه‌ی «فهم قرآن» نیز به روخوانی و حفظ قرآن توجه دارد. با این تفاوت که در مقایسه با سایر روش‌ها، مسیر متفاوتی را دنبال می‌کند. در «فهم قرآن»، اولین گام، فهم و عمل است. آن‌گاه وقوف در فضای سوره، انس و محبت به آن و شنیدن و خواندن زیاد آن، بدون هیچ تکلفی، منجر به حفظ لفظی سوره می‌شود. روخوانی قرآن نیز به واسطه‌ی ارتباط عاطفی شکل گرفته با قرآن و حفظ تعدادی از سوره‌ها، جذاب و بدون خشکی و تکلف خواهد بود؛ زیرا دانش‌آموزان سوره‌هایی را که حفظ هستند، به‌سهولت روخوانی می‌کنند و با روخوانی بسیاری از

«فهم قرآن در دبستان» برنامه‌ای برای پیاده‌سازی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است که می‌تواند به همه‌ی درس‌ها و فعالیت‌های آموزشی و تربیتی، از جمله درس قرآن، کمک کند. در واقع «فهم قرآن» فقط مربوط به کلاس قرآن نیست، مربوط به همه‌ی برنامه‌های آموزشی و تربیتی است. در کتاب‌های درسی قرآن آموزش و پرورش، اولویت با آموزش روخوانی و سپس ارائه‌ی مفاهیم برخی کلمات و آیات است که بیشتر

همان‌طور که در مقاله‌ی قبل بیان شد، دوره‌ی ابتدایی تقریباً با دوره‌ی دوم رشد انسان تقارن دارد. مواجهه با قرآن در این دوره باید به‌صورت انس با سوره، همراه با انتقال پیام باشد تا بیشترین رشد را ایجاد کند. به این سطح از مواجهه با قرآن، «فهم قرآن» می‌گوییم.

آموزش قرآن در سنین رشد

سوره را از یاد نمی‌بریم؛ بلکه بنا بر ظرفیت دانش‌آموزان کلاس‌مان، هر زمان که شرایط را مناسب دیدیم، گریزی به سوره می‌زنیم. بهترین قالب برای رشد کردن با سوره و حتی انتقال پیام آن، شنیدن و خواندن خود سوره در بستری بانشاط است. در این میان، هم‌خوانی تأثیر بیشتری دارد. لازم است دانش‌آموزان سوره را جذاب و بانشاط بشنوند و بخوانند.

هر سوره، به‌ویژه سوره‌های جزء سی، حقایق را بیان می‌کند که حتماً مرتبه‌ای از آن حقایق برای دانش‌آموزان دبستانی درک‌شدنی است. در آموزش هر سوره به‌جای ترجمه، سطحی از مفاهیم آن سوره را که برای مخاطب ما مناسب است، در قالب یک پیام به آن‌ها منتقل می‌کنیم. لازم است کودک پیام سوره را تجربه کند و بر اساس آن تغییر یابد. فراموش نمی‌کنیم هدف «فهم قرآن» ایجاد رشد در دانش‌آموزان است و رشد نیز فقط با حفظ کردن برخی داده‌ها حاصل نمی‌شود. البته ثبت یک گزاره از سوره در ذهن دانش‌آموزان، به‌عنوان پیام سوره، مهم است و سعی می‌کنیم این اتفاق بیفتد؛ اما برای تحقق این امر، به ارائه‌ی اطلاعات بسنده نمی‌کنیم؛ بلکه از انواع موقعیت‌ها و قالب‌ها استفاده می‌کنیم تا دانش‌آموزان پیام سوره‌ها را ببینند، حس و تجربه کنند تا عمیق‌تر در ذهنشان ثبت شود. معمولاً این موقعیت‌ها، همان موقعیت‌های روزمره‌ی کلاس و مدرسه‌اند. انتقال یک پیام به دانش‌آموز وقتی صورت می‌گیرد که آن پیام به‌صورت یک باور در وجود او ثبت شده باشد که نشانه‌اش رجوع اختیاری به آن پیام در موقعیت‌های متعدد است.

منبع
احمد رضا اخوت، ۱۳۹۹، فهم قرآن در دبستان و دبیرستان، انتشارات قرآن و اهل بیت نبوت (ع).

نظر می‌گیریم. تحقق این اهداف به تدریج و در طول شش سال، دانش‌آموز ابتدایی را تا سطح خیرگزینی ارتقا می‌دهد. این هدف‌های تربیتی عبارت‌اند از:

- ◆ **پایه‌ی اول:**
تحرك و نشاط همراه با جهت‌گیری ابرازها؛
- ◆ **پایه‌ی دوم:**
دیدن تنوع و درك تمایز خوب و بد؛
- ◆ **پایه‌ی سوم:**
درك رابطه‌ها و قوانین و انجام کارهای خوب ساده؛
- ◆ **پایه‌ی چهارم:**
توان برنامه‌ریزی و انجام کارهای خوب جدی‌تر؛
- ◆ **پایه‌ی پنجم:**
دقت برای عمل و تمایل به کارهای خوب؛
- ◆ **پایه‌ی ششم:**
توان انجام و گسترش کارهای خوب.

اهداف تربیتی مذکور به‌واسطه‌ی ارتباط با سوره‌های قرآن محقق می‌شوند. در واقع آنچه باعث رشد دانش‌آموزان می‌شود، ارتباط با سوره‌های قرآن است. در دوره‌ی ابتدایی سوره‌های جزء سی برای این ارتباط مناسب هستند؛ زیرا انس با این سوره‌ها به‌دلیل کوتاه‌بودن بسیار آسان است. وجود آیات مربوط به قیامت و... در این سوره‌ها، مانعی برای آموزش آن‌ها به دانش‌آموزان ابتدایی نیست؛ زیرا قرار نیست جزئیات مفاهیم این سوره‌ها را به ایشان آموزش دهیم؛ بلکه همان‌طور که بیان شد، برنامه‌ی «فهم قرآن» انس با سوره‌ها و دریافت یک پیام از آن‌ها، متناسب با درک فرزندان، است. آموزش سوره‌ها را از سوره‌ی مبارکه‌ی حمد آغاز می‌کنیم. سپس از انتهای قرآن، یعنی سوره‌ی مبارکه‌ی ناس تا ابتدای جزء سی یعنی سوره‌ی مبارکه‌ی نیا، به‌ترتیب سوره‌ها را بین پایه‌ها تقسیم می‌کنیم. هر چه به‌سمت ابتدای جزء می‌رویم و سوره‌ها بلندتر می‌شوند، تعداد سوره‌های کمتری را برای هر پایه در نظر می‌گیریم. روی هر سوره، سه‌چهار هفته یا بیشتر می‌مانیم. در این مدت سعی می‌کنیم خودمان رشد کنیم و دانش‌آموزان حضور سوره را در کلاس و حتی در زندگی‌شان احساس کنند. آموزش سوره را محدود به یک ساعت خاص نمی‌کنیم و پس از آن، در زمان‌های دیگر،

کلمات قرآن نیز آشنا هستند. در این شرایط، به‌راحتی می‌توان با آموزش چند قاعده‌ی ساده و کمی تمرین، توان روخوانی همه‌ی قرآن را در دانش‌آموزان ایجاد کرد.

در هر دوره از زندگی انسان، توان‌های بالقوه‌ای در فرد وجود دارد که اگر این قابلیت‌ها شکوفا نشود، رشد فرزند در دوره‌های بعد با اختلال روبه‌رو می‌شود.

هدف اصلی تعلیم و تربیت در دوره‌ی دوم رشد «خیرگزینی» است. خیرگزینی یعنی دیدن حالت‌ها و گزینه‌های گوناگون در هر موضوع، انتخاب بهترین و سودمندترین گزینه بر اساس معیار درست و حرکت به‌سمت گزینه‌ی انتخاب‌شده تا رسیدن به منافع آن.

مفهوم خیرگزینی فعال‌شدن «اختیار» و شکوفایی «تفکر» را نیز شامل می‌شود. اختیار، بنا بر نظر عرف، به‌معنای قدرت انجام‌دادن یا ندادن کاری است، در صورتی که در فرهنگ قرآن، عمدتاً به‌معنای پذیرش خیر است. منظور از «تفکر» نیز قرارگرفتن در وضعیتی است که انسان می‌تواند بهترین مصلحت خود را تشخیص دهد. بر این اساس، افراد با تفکر می‌توانند مسیریابی درستی داشته باشند (اخوت، ۱۳۹۹). به این ترتیب شناخت بایدها و نبایدها، شناسایی و انتخاب آنچه بهتر و درست‌تر است و دوری از انتخاب‌های نادرست همه به تشخیص و انتخاب خیر بستگی دارد. خیرگزین‌شدن کودکان در پایان دوره‌ی ابتدایی به این معناست که در هر موقعیتی به‌واسطه‌ی مشورت با بزرگ‌ترهای اهل ایمان، کار درست را تشخیص بدهند و به‌صورت خودکار، به‌تنهایی یا با کمک دیگران، آن کار را عملیاتی کنند. محقق‌شدن این هدف به‌صورت تدریجی و مرحله‌ای امکان‌پذیر است؛ لذا سایر اهداف در خدمت فعال‌سازی خیرگزینی خواهند بود. در فناوری آموزشی هم بحث یگانه‌بودن هدف آموزشی اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا در غیر این صورت، با داشتن هدف‌های آموزشی متعدد، نه‌تنها دانش‌آموز بلکه مربی نیز سردرگم می‌شود. البته در عین یگانه‌بودن هدف آموزشی، شیوه‌های آموزشی می‌تواند متعدد باشد و هدف نیز می‌تواند تفصیل پیدا کند. در هر سال از سال‌های دوره‌ی ابتدایی روی فعال‌سازی یک مرحله از خیرگزینی تمرکز می‌شود. به این ترتیب، برای هر کدام از پایه‌های تحصیلی دوره‌ی ابتدایی، یک هدف تربیتی در